

УДК 342.9

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-10\(10\)-148-155](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-10(10)-148-155)

Крупко Яна Михайлівна кандидат юридичних наук, доцент, начальник ад'юнктури (аспірантури), Пенітенціарна академія України, м. Чернігів, тел.: (095)-416-91-15, <https://orcid.org/0000-0002-1578-2303>

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ТА ЇХ ПОСАДОВЦІВ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРИНЦИПИ РОЗМЕЖУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Анотація. Стаття присвячена окресленню питань адміністративної відповідальності юридичних осіб та їх посадових осіб, які мають повноваження щодо прийняття управлінських рішень у сфері діяльності юридичної особи, та які впливають на ефективність її функціонування. Акцентовано увагу на тому, що відповідно до норм Конституції України, виключно законами України може бути встановлена відповідальність особи. Не виключенням є й адміністративна відповідальність. Наголошено, що відповідальність юридичної особи та посадових осіб є взаємодоповнюючими, посадовець несе персональну відповідальність за порушення, вчинені внаслідок його дій або бездіяльності. Особливої актуальності це набуває у випадках, коли дії посадовця суперечать інтересам юридичної особи або законодавству. Адміністративна відповідальність посадовців передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення (безпосередньо Особливою частиною Розділу II “Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність” (Глави 5-15-А)) та спеціальними нормативно-правовими актами, що регулюють відповідні сфери діяльності, а саме: за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків. Адміністративна відповідальність посадовців виконує превентивну функцію, стимулюючи посадових осіб діяти в межах закону та дотримуватись встановлених норм. Вона також виконує виховну функцію, оскільки націлена на формування у посадових осіб розуміння важливості правопорядку та відповідального ставлення до своїх обов'язків. Окреслено основні принципи розмежування відповідальності юридичних осіб та їх посадовців: відповідальність юридичної особи за правопорушення, що виникають внаслідок її діяльності як суб'єкта права; персональна відповідальність посадовця за дії або бездіяльність, які призвели до порушень з боку юридичної

особи; самостійність відповідальності юридичної особи та посадовців; персоналіфікація відповідальності з метою запобігання безкарності; відповідальність за умисні або необережні дії; відповідальність за системні порушення та умови припинення діяльності.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, юридична особа, посадова особа, принципи, правопорушення, відповідальність, розмежування відповідальності

Krupko Yana Mykhaylivna Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor, Head of the PhD and Doctoral Program, Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, tel.: (095) 416-91-15, <https://orcid.org/0000-0002-1578-2303>

ADMINISTRATIVE LIABILITY OF LEGAL ENTITIES AND THEIR OFFICIALS: GENERAL CHARACTERISTICS AND PRINCIPLES OF DELIMITATION OF LIABILITY

Abstract. The article is devoted to the issues of administrative liability of legal entities and their officials, who are authorized to make management decisions in the field of legal entity activity and influence the efficiency of its functioning. The author emphasizes that in accordance with the provisions of the Constitution of Ukraine, only the laws of Ukraine can establish a person's liability. Administrative liability is not an exception. It is emphasized that the liability of a legal entity and officials is complementary, and an official is personally liable for violations committed as a result of his action or inaction. This is particularly relevant in cases where the actions of a public official contradict the interests of a legal entity or the law. Administrative liability of officials is provided for by the Code of Ukraine on Administrative Violations (in particular, by the Special Part of Section II "Administrative Violations and Administrative Liability" (Chapters 5-15-A)) and by special regulations governing the relevant spheres of activity, namely: for administrative violations related to non-compliance with established rules in the field of protection of administrative order, state and public order, nature, public health and other rules, ensuring compliance with the law and ensuring the implementation of the law. The administrative liability of officials has a preventive function, encouraging officials to act within the limits of the law and to comply with the established norms. It also has a pedagogical function, as it is aimed at developing in officials an understanding of the importance of law and order and a responsible attitude to their duties. The author outlines the basic principles of delimitation of liability of legal entities and their officials: liability of a legal entity for offenses arising from its activities as a subject of law; personal liability of an official for actions or omissions that led to violations by a legal entity; independence of liability of a legal entity and officials; personalization of liability in order to prevent

impunity; liability for intentional or negligent actions; liability for systemic violations and conditions for termination of liability.

Keywords: administrative liability, legal person, official, principles, violations, responsibility, division of responsibilities

Постановка проблеми. Адміністративна відповідальність юридичних осіб за вчинені правопорушення є важливою складовою механізму забезпечення законності та правопорядку. Вона полягає у накладенні відповідальності як безпосередньо на юридичних осіб, так і на посадових осіб підприємств, установ та організацій за їх дії чи бездіяльність, які призводять до вчинення правопорушень з боку організації, якою вони керують. Неоднозначними є доктринальні підходи щодо необхідності розмежування адміністративної відповідальності, яка може накладатися на юридичну особу в цілому та на посадову особу юридичної особи, яка може бути визнана винною у здійсненні діяння, що призвело до вчинення правопорушення юридичною особою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність та зміст юридичної відповідальності юридичних осіб та їх посадових осіб є предметом наукових досліджень. Значний внесок у дослідження окресленого питання внесли такі науковці: О. Бандурка, Ю. Битяк, Д. Бахрах, І. Голосніченко, С. Єсімов, М. Ковалів Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, С. Петков, О. Остапенко та інші.

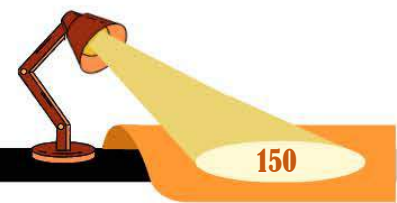
Метою статті є визначення сутності адміністративної відповідальності юридичних осіб та їх посадовців та принципів розмежування відповідальності між ними.

Виклад основного матеріалу. Положенням пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України визначено, що у тому числі адміністративна відповідальність встановлюється виключно законами України, та не може бути предметом регулювання підзаконними нормативно-правовими актами.

Суб'єктами, які можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності, є керівники та інші особи, які мають повноваження приймати рішення або здійснювати нагляд за діяльністю юридичної особи. До таких осіб належать особи, що обіймають посади директорів, членів ради директорів, головних бухгалтерів, керівників структурних підрозділів та інші особи, які мають право приймати рішення від імені юридичної особи або контролювати виконання нормативних вимог у певній сфері діяльності.

Порушення з боку посадових осіб можуть включати адміністративні правопорушення в різних сферах, таких як екологічне законодавство, охорона праці, податкове законодавство, антимонопольне регулювання, а також інші галузі, де встановлені спеціальні вимоги.

Адміністративна відповідальність посадовців юридичних осіб спрямована на забезпечення дотримання законності у діяльності організації і

встановлення персональної відповідальності за недотримання певних законодавчих норм.

Основними формами адміністративної відповідальності для посадовців є штрафи, відсторонення від виконання службових обов'язків або тимчасове позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю, конфіскація предметів порушення (у випадках, передбачених законом) тощо.

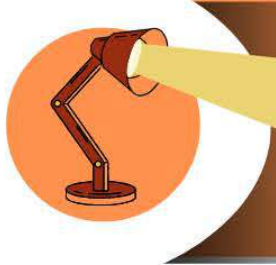
Хоча відповідальність юридичної особи та посадових осіб є взаємодоповнюючими, посадовець несе персональну відповідальність за порушення, вчинені внаслідок його дій або бездіяльності. Це особливо актуально в тих випадках, коли дії посадовця суперечать інтересам компанії або законам, навіть якщо це формально вигідно юридичній особі.

Адміністративна відповідальність посадовців передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП) та спеціальними нормативно-правовими актами, що регулюють відповідні сфери діяльності. Статтею 14 КУпАП посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, зв'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків [1]. Законодавством визначено види правопорушень та розміри санкцій, що можуть бути застосовані до посадових осіб. Так, відповідно до статті 27 Кодексу України про адміністративні правопорушення штрафом є грошове стягнення, що накладається на громадян, посадових та юридичних осіб за адміністративні правопорушення у випадках і розмірі, встановлених цим Кодексом та іншими законами України [1]. Особливою частиною Розділу II “Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність” (Глави 5-15-А) Кодексу України про адміністративні правопорушення містять статті, які встановлюють відповідальність за адміністративні правопорушення в різних сферах діяльності.

Підставою адміністративної відповідальності посадової особи є адміністративний проступок який посягає на державний або громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління тощо та полягає у примусовому характері заходів впливу на правопорушників, негативній оцінці їх службової та трудової поведінки, а також загальній меті, яку переслідує юридична відповідальність.

Адміністративна відповідальність посадовців виконує превентивну функцію, стимулюючи посадових осіб діяти в межах закону та дотримуватись встановлених норм. Вона також виконує виховну функцію, оскільки націлена на формування у посадових осіб розуміння важливості правопорядку та відповідального ставлення до своїх обов'язків.

У Рішенні Конституційного Суду України у справі № 1-22/2001 було зазначено, що в умовах панування державної форми власності за часів СРСР

накладення штрафів на юридичних осіб не мало сенсу, а тому певний час у правовій доктрині панувала думка про недоцільність визнання підприємств, установ та організацій суб'єктами адміністративної відповідальності [2]. Така позиція науковців базувалася на Указі Президії Верховної Ради Союзу РСР від 21 червня 1961 року "Про подальше обмеження застосування штрафів, що накладаються в адміністративному порядку" та аналогічному Указі Президії Верховної Ради Української РСР від 15 грудня 1961 року "Про заходи по виконанню Указу Президії Верховної Ради Української РСР від 15 грудня 1961 року "Про дальше обмеження застосування штрафів,що накладаються в адміністративному порядку" [3]. Цими нормативно-правовими актами було скасовано накладення адміністративних штрафів на юридичних осіб, а з прийняттям 7 грудня 1984 року Кодексу Української РСР про адміністративні правопорушення суб'єктом адміністративної відповідальності визнавалася лише фізична особа (статті 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 27, 30, 31, 32 Кодексу).

При застосуванні адміністративної відповідальності до юридичних осіб постає питання про розмежування відповідальності між юридичними особами та їх посадовими особами. Так, наприклад, юридична особа несе адміністративну відповідальність за правопорушення в межах своєї майнової самостійності, а посадова особа несе персональну відповідальність за свої діяння; адміністративна відповідальність посадових осіб доповнює відповідальність юридичної особи і має на меті запобігти правопорушенням з боку організації через підвищення персональної відповідальності керівництва.

Розмежування відповідальності юридичних та посадових осіб є важливим аспектом у правозастосовній практиці, адже відповідальність має особливості при застосуванні до організації (юридичної особи) та до її посадових осіб (керівників та відповідальних осіб). Основна мета розмежування полягає в індивідуалізації відповідальності та визначенні конкретних суб'єктів, які повинні відповідати за вчинене правопорушення.

На підставі викладеного, можемо спробувати окреслити основні принципи розмежування відповідальності юридичних осіб та їх посадовців:

1. Юридична особа відповідає за правопорушення, що виникають внаслідок її діяльності як суб'єкта права - означає, що юридичні особи несуть відповідальність за правопорушення, що стосуються діяльності організації в цілому. Це можуть бути порушення в сфері податкового законодавства, екологічні правопорушення, порушення у сфері трудового права, конкуренції, ліцензування тощо. Відповідальність юридичної особи реалізується через застосування штрафів, призупинення діяльності, відкликання ліцензії та інших санкцій.

2. Посадовець несе персональну відповідальність за дії або бездіяльність, які призвели до порушень з боку юридичної особи - передбачає що посадові особи, які мають повноваження ухвалювати рішення або здійснювати

контроль над процесами всередині юридичної особи, несуть відповідальність за свої особисті дії чи бездіяльність, що призвели до правопорушень. Наприклад, відповідальність керівника чи головного бухгалтера може наступати у разі порушення податкових або бухгалтерських норм, якщо ці порушення були результатом їхніх дій або бездіяльності.

3. Самостійність відповідальності юридичної особи та посадовців - юридична особа та посадові особи можуть нести відповідальність незалежно одна від одної. Це означає, що навіть якщо посадовця було притягнуто до відповідальності за дії чи бездіяльність, це не звільняє від відповідальності саму юридичну особу. Навпаки, організація може бути притягнута до відповідальності навіть у разі відсутності прямої вини конкретної посадової особи, якщо порушення пов'язане з внутрішньою системою управління або контролю.

4. Персоніфікація відповідальності з метою запобігання безкарності - означає, що індивідуалізація відповідальності посадових осіб є важливою для уникнення ситуацій, коли конкретні винуватці залишаються без покарання. Застосування відповідальності до конкретних осіб дозволяє ефективніше контролювати діяльність юридичних осіб, а також забезпечує дотримання законодавства посадовцями.

5. Відповідальність за умисні або необережні дії - означає, що відповідальність посадових осіб настає у тому разі, якщо порушення були результатом умисних дій або дій з необережності. Якщо посадова особа умисно приймає рішення, яке суперечить інтересам юридичної особи або законодавству, вона може бути притягнута до відповідальності, у тому числі до адміністративної.

6. Відповідальність за системні порушення та умови припинення діяльності - передбачає, що у разі систематичних порушень як з боку юридичної особи, так і з боку посадових осіб, може бути накладена відповідальність у виді припинення діяльності юридичної особи або анулювання її ліцензії.

Розмежування відповідальності юридичних та їх посадовців дозволяє забезпечити ефективне дотримання норм законодавства на різних рівнях. Юридична особа несе відповідальність за загальну організаційну діяльність, тоді як посадові особи відповідають за конкретні рішення та дії. Такий підхід підвищує дисципліну в управлінні, дозволяє забезпечити правопорядок у сфері економічної діяльності та гарантує персональну відповідальність кожної посадової особи.

Висновки. Адміністративна відповідальність посадових осіб юридичних осіб виконує важливу роль у забезпеченні дотримання законодавчих норм в організаціях. Вона підвищує рівень відповідальності керівництва, впливає на прийняття рішень і сприяє зниженню ризиків правопорушень у сфері діяльності юридичних осіб. Крім того, адміністративна відповідальність посадових

осіб за правопорушення, вчинені юридичними особами, є інструментом забезпечення правопорядку. Вона стимулює посадових осіб до сумлінного виконання своїх обов'язків, забезпечує ефективність контролю за діяльністю юридичних осіб та запобігає правопорушенням за рахунок превентивного впливу на поведінку як індивідів, так і організацій у цілому.

Превентивний та виховний ефект адміністративної відповідальності юридичних осіб та їх посадовців є важливими аспектами, які сприяють підвищенню правової культури, відповідальності та свідомості у веденні діяльності. Вони забезпечують не лише дисципліну серед юридичних та посадових осіб, але й створюють позитивні умови для розвитку правової та економічної системи в цілому, стимулюючи підприємства дотримуватися законодавства і підвищувати стандарти своєї діяльності.

Законодавча основа та практика застосування адміністративної відповідальності до юридичних осіб та їх посадовців в Україні поступово вдосконалюються, пристосовуючись до сучасних умов і міжнародних вимог. Притягнення юридичних осіб та посадових осіб до відповідальності забезпечує дотримання законності у сфері господарської діяльності, сприяє зростанню правосвідомості серед суб'єктів господарювання, а також створює ефективні механізми для попередження порушень.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року, № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 08.12.2024 р.)

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства "Всеукраїнський Акціонерний Банк" щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) від 30 травня 2001 року, № 7-рп/2001. Справа № 1-22/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-01#Text> (дата звернення: 08.12.2024 р.)

3. Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 15 грудня 1961 року "Про заходи по виконанню Указу Президії Верховної Ради Української РСР від 15 грудня 1961 року "Про дальше обмеження застосування штрафів, що накладаються в адміністративному порядку" (втрата чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/10-62-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.12.2024 р.)

References:

1. Kodeks Ukraïni pro administrativni pravoporushennja [Code of Ukraine on Administrative Offenses]. (n.d). *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> [in Ukrainian].

2. Rishennja Konstitucijnogo Sudu Ukraïni u spravi za konstitucijnim zvernennjam vidkritogo akcionernogo tovaristva "Vseukraïns'kij Akcionernij Bank" shhodo oficijnogo tлумachennja polozhen' punktu 22 chastini pershoï statti 92 Konstitucïï Ukraïni, chastin pershoï, tret'oi statti 2, chastini pershoï statti 38 Kodeksu Ukraïni pro administrativni pravoporushennja (sprava pro

vidpovidal'nist' juridichnih osib) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional appeal of the open joint-stock company "All-Ukrainian Joint-Stock Bank" regarding the official interpretation of the provisions of paragraph 22 of part one of Article 92 of the Constitution of Ukraine, parts one, three of Article 2, part one of Article 38 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses (case on the liability of legal entities)]. (n.d). *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-01#Text> [in Ukrainian].

3. Ukaz Prezidii Verhovnoï Radi Ukraïns'koï RSR vid 15 grudnja 1961 roku "Pro zahodi po vikonannju Ukazu Prezidii Verhovnoï Radi Ukraïns'koï RSR vid 15 grudnja 1961 roku "Pro dal'she obmezhenja zastosuvannja shtrafiv, shho nakladajut'sja v administrativnomu porjadku" [Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the Ukrainian SSR of December 15, 1961 "On measures to implement the Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the Ukrainian SSR of December 15, 1961 "On further restrictions on the application of fines imposed in the administrative procedure"]. (n.d). *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/10-62-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].